

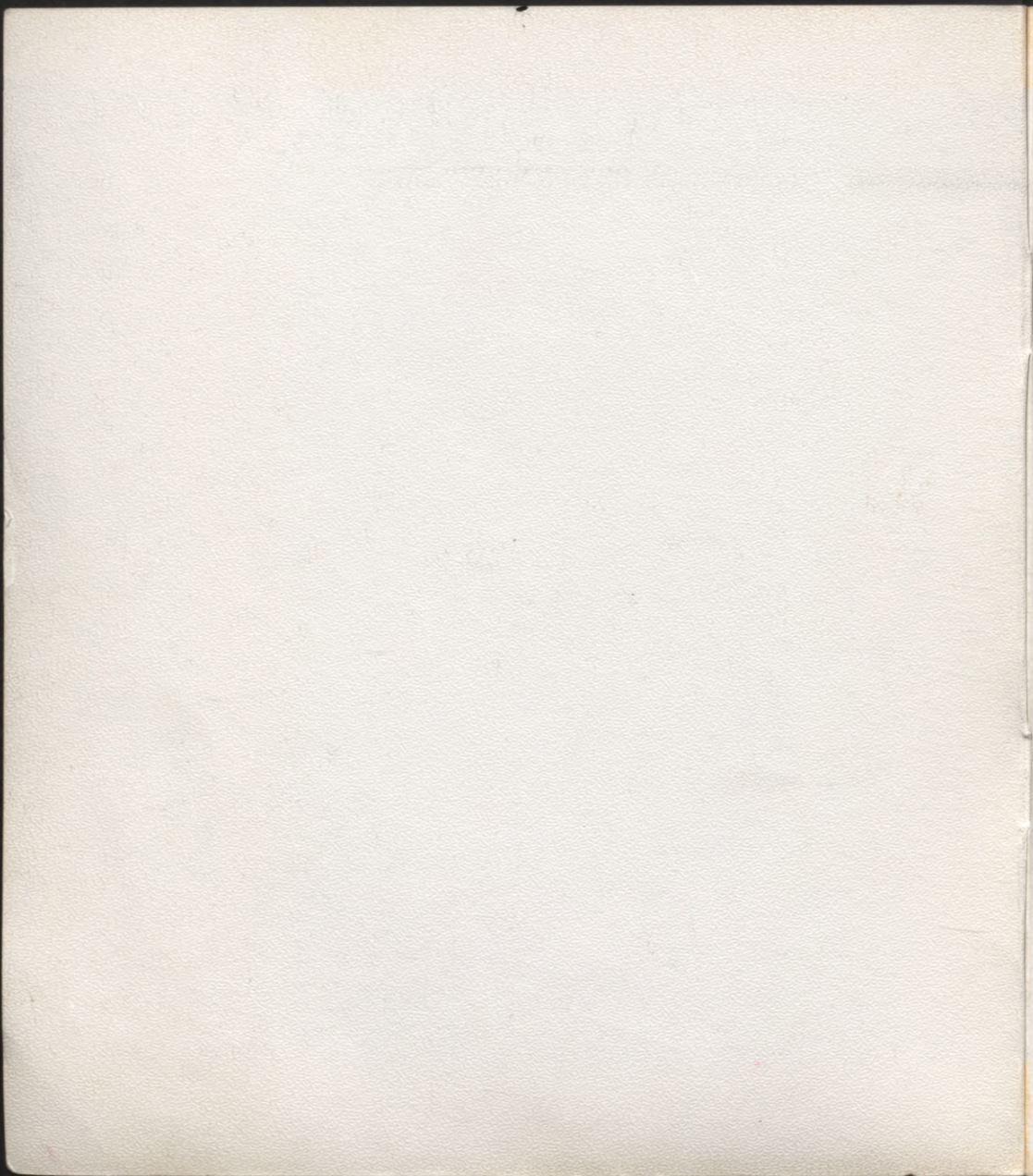
MAZĀ MĀKSLAS ENCIKLOPĒDIJA

SIMBOLISMS

virzieni un stili

2

SIMBOLISMS

MAZĀ
MĀKSLAS
ENCIKLOPĒDIJA

~~94-2~~
L-64

L
7

EDUARDS KĻAVIŅŠ

SIMBOLISMS

"LATVIJAS ENCIKLOPĒDIJA"

RĪGA 1994

UDK — p 7.03

KI 234

Latvijas Nacionālā

BIBLIOTĒKA

94.15.388

030408 9460

Redaktors A.VILSONS

Literārās redaktore: L.OZOLIŅA, I.MELNGALVE

Bibliogrāfe O.SALDONE

Mākslinieciskais redaktors A.VĪTOLS

Tehniskā redaktore A.RUDZIŠA

Korektore L.TOČA

Datorsalicēji: D.BANGA, A.GARANČS

Fotogrāfi: A.LODE, M.SALNA

Vāku un titulu zīmējis A.ĶĪSIS

ISBN 5 — 89960 — 048 — 9

Teksts © E.Ķlaviņš

Ilustrācijas, noformējums © "Latvijas enciklopēdija", 1994

19. gs. beigās un 20. gs. sākumā radikāli pārveidojās Eiropas tēlotājas mākslas vispārējais raksturs. Sākot jau no 19. gs. 70. gadiem šis fundamentālās pārmaiņas ievadīja impresionisms. Pārveidošanās process pastiprinājās, kad 19. gs. 80. gadu vidū sāka attīstīties vairāki gadsimtu mijas mākslas virzieni, kas noliedza gan iepriekšējā perioda naturālistisko reālismu, gan vairāk vai mazāk no tā izveidojušos impresionismu. Viena no šīs reakcijas izpausmēm bija virziens, kuru tā pārstāvēja, laikabiedri un mākslas vēsturnieki nosauca par simbolismu. Tas bija cieši saistīts gan ar 19. gs. pirmās puses romantisma tradīciju, gan ar gadsimtu mijas jūgendstilu, kā arī ar simbolismu literatūrā un dažādiem tā laika garīgās dzīves strāvojumiem, kas bija saistīti ar ideālistiskās filozofijas atdzimšanu, reliģisku uzskatu atjaunošanos un mistisku ticējumu izplatību; visus šos strāvojumus apvienoja negatīva attieksme pret 19. gs. materiālistisko un pozitīvistisko pasaules izpratni. Simbolisma — apzināti veidota virziena pamatidejas sākumā formulēja un popularizēja franču literāti 19. gs. 80. gados; Žans Moreāss 1886. gadā publicēja virziena manifestu un sāka lietot apzīmējumu "simbolisms". Jauno koncepciju uz tēlotāju mākslu attiecināja franču mākslas kritiķis Albērs Orjē 1891. gadā rakstā, kas bija veltīts gleznotājam Polam Gogēnam, bet kļuva par sava veida simbolisma glezniecības manifestu.

19. gs. beigās Eiropas tēlotājā mākslā naturālistiskais dabas atdarināšanas princips, kas tika īpaši konsekventi realizēts reālisma izplatības laikā, sāka zaudēt savu aktualitāti, sākumā gan tikai tā laika mākslas avangardistu aprindās. Mākslinieku apziņā lielā mērā tika diskreditēta arī reālisma laika tematika un sižetika, kuras izvēli noteica šā virziena tendence tēlot ikdienišķo, parasto, tipisko, pat banālo, nevis ārkārtējo, pārdabisko, ideālo. Vispārējā orientācija uz ikdienišķo izpaudās arī to mākslinieku darbībā, kas, ievērojot 19. gs. sākuma klasicisma un romantisma tradīcijas, attēloja antīkās (sengrieķu un romiešu) pasaules, viduslaiku un jaunāko laiku vēsturisko notikumu tematiku, bet mītu vai pagātnes slavenību un dramatisku pavērsienu vietā radīja vēsturiskas sadzīves ainas. Mākslinieki, kas pielāgojās mazāk izsmalcinātai pilsoniskai gaumei un darināja savus ražojumus vidusmēra mākslas patērētājam, apmierinājās ar naturālistiski izstrādātu anekdotisku un izklaidējošu sava laika vai pagātnes notikumu izklāstu.

Simbolistiem detalizēts ikdienišķību tēlojums šķita niecīgs, sekls un nepieņemams. "Nav vairs jāglezno interjeri, cilvēki, kas lasa, sievietes, kas ada...", rakstīja pazīstamais norvēģu simbolists Edvards Munks. Tiem, kas savā attīstībā jau bija nokļuvuši tālāk arī par impresionismu, šis virziens likās par daudz piesaistīts vizuālai realitātei. Franču gleznotājs Pols Gogēns atzina, ka impresionistu mākslai nav nopietna pamata, jo "viņi meklēja sfērā, kas pieejama acij, nevis domas noslēpumainajā centrā".

Simbolisti tiecās pēc būtiskāka, dziļāka satura, pēc daudznozīmīgāka, iespaidīgāka vēstījuma un līdz ar to pēc neparastā, brīnumainā, jutekļiem netveramā. Bija jārada māksla, kas atveidotu nevis vizuāli tveramus sīkumus un stāstošus sižetus,

bet paustu kādas vispārīgas atziņas (idejas), kaut ko metafizisku un reizē iedvestu ar šīm idejām saistītu emocionālo stāvokli. Albērs Orjē rakstīja: "Glezniecības, tāpat kā jebkuras mākslas dabisks un galējs mērķis nevar būt tieša priekšmetu attēlošana. Tās augstākais mērķis — paust idejas, lietojot savu īpašo valodu. Pēc viņa domām, māksliniekam jābūt apveltītam "ar transcendentālu emocionalitāti, tik spēcīgu un pilnvērtīgu, lai liktu dvēselei trīsēt dramatiski mainīgu abstrakciju priekšā."

Vispārīgas idejas bija iespējams paust tikai netieši, simboliski; citiem vārdiem, tēlotie objekti un to savienojumi nebija pašvērtīgi, bet bija zīmes, kas pārstāvēja ideju, jutekliski tveramais nozīmēja netveramo, atsevišķais — vispārējo. Mākslinieks pašu simbolistu skatījumā bija ar īpašām spējām apveltīta personība, kas ar savu mākslu deva iespēju nojaust kādas augstākas patiesības un bija pielīdzināms gaišreģiem, priesteriem, praviešiem.

Simbolisks tēlojums nebija jauna parādība Eiropas mākslas vēsturē. Nosacītas zīmes, gan abstraktāki, gan vairāk vai mazāk realitātei pietuvināti tēli un motīvi tika lietoti vispārinājumu paušanai. Tādējādi 19. gs. beigās simbolisti atgriezās pie senas tradīcijas, kas 19. gs. reālisma valdīšanas gados uz laiku bija zaudējusi savu spēku. Tā gan nebija izzudusi, un mūsdienu mākslas vēsturnieki pierāda, ka simboliska izteiksme, kas bija visvairāk raksturīga romantiķiem, saglabājās visā gadsimta gaitā. Bet tā kļuva atkal aktuāla tieši gadsimta beigās, un novēlojušies romantiķi vai klasiskās tradīcijas kopēji kļuva par simbolisma ievadītājiem. Simbolisks vēstījums 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā bija populārs dažādu virzienu un tendenču mākslā (postimpresionismā, jūgendstilā, agrajā modernismā), tomēr par noteicošo tas kļuva to mākslinieku darbos, kurus

Skatīt 2., 6., 16. att.

7.att

mākslas vēsturnieki parasti iekļauj simbolismā kā īpašā tā laika mākslas virzienā.

Gadsimtu mijā simboliski paustās idejas, priekšstati, jēdzieni bieži bija neskaidri, nenoteikti un subjektīvi. Tēlotie objekti varēja iegūt vairākas nozīmes vienlaikus, simbols vispār nebija jānoskaidro līdz galam. Tas atšķīrās no tradicionālās alegorijas, kas arī bija netieša izteiksme, bet kas tēlā (visbiežāk cilvēka figūrā un atribūtā) ietvēra vienu nepārprotamu jēdzienu. Simbolisti, tieši otrādi, tiecās radīt divainības, iracionālas noslēpumainības efektu. Skatītāja apziņā ap simbolista darbu veidojās neskaidru un mainīgu asociatīvu priekšstatu un domu lauks, emocionālas uztveres līmenī vienīgi neapšaubāma bija tikai mīklainības izjūta. Raksturojot savus darbus, franču simbolists Odilons Redons rakstīja: "Es tikai paveru durtnas uz noslēpumu."

Simbolistu darbu koptonis varēja ietvert arī citas emocionālas nokrāsas atkarībā gan no mākslinieka individuālām nosliecēm, gan no mākslas darba tēmas. Simbolistisko kompozīciju saturiskā nekonkrētība un emocionalitāte tuvināja tās muzikāliem sacerējumiem. To apzinājās arī paši mākslinieki un viņu līdzjutēji. Odilons Redons rakstīja: "Mani zīmējumi... neko nenosaka. Tie pārnes mūs kā mūzika neskaidrajā nenoteiktības pasaulē."

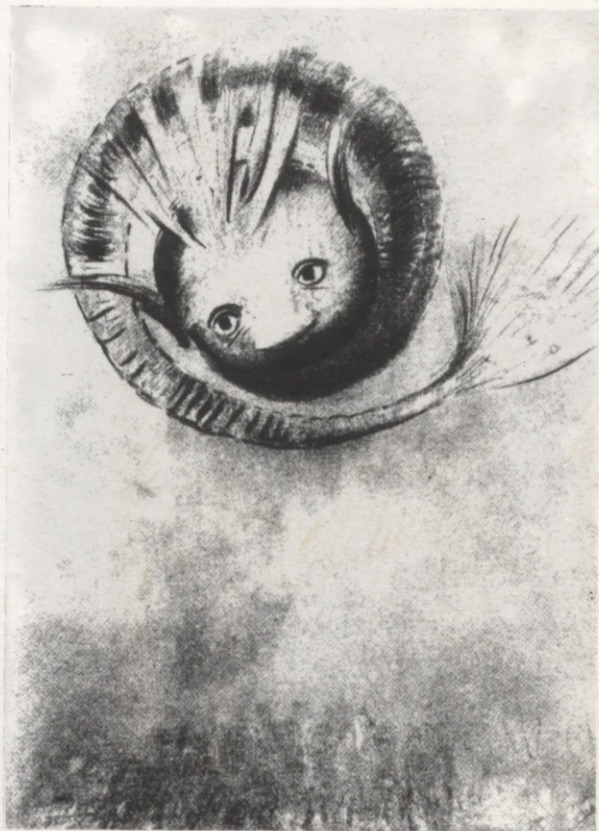
"Nenoteiktības pasaule" bija simbolistu psiholoģiskais mērķis. Daudznozīmības izteicēji tēlojumā bija tomēr kvalitatīvi pietiekami noteikti objekti (cilvēka figūras, izdomātas būtnes, interjeri, ainaviska vide) un mākslas darbu nosaukumi bija vārdiski fiksētais tematiskais saturs. Tas, protams, bija savādāks nekā reālistiem vai impresionistiem. Simbolistu mākslai bija jāpievēršas nevis sava laika sabiedriski nozīmīgiem

1. G.Moro. Galateja. 1880

2. G.Moro. Edips un sfinksa. 1864

3. O.Redons. Lidojošs briesmonis. Ap 1890

4. *O.Redons. Ciklops. Ap 1898*

5. *O.Redons. Pandora. Ap 1910*

6. P. Pivī de Šavāns. Vasara. 1891

7. P.Gogēns. Nevainības zaudēšana. 1890—1891

8. M. Denī. *Aprīlis*. 1892

9. O. Rodēns. *Izmisums*. 1890 ⇨

10. *F.Knopfs. Vientuliba. 1894*

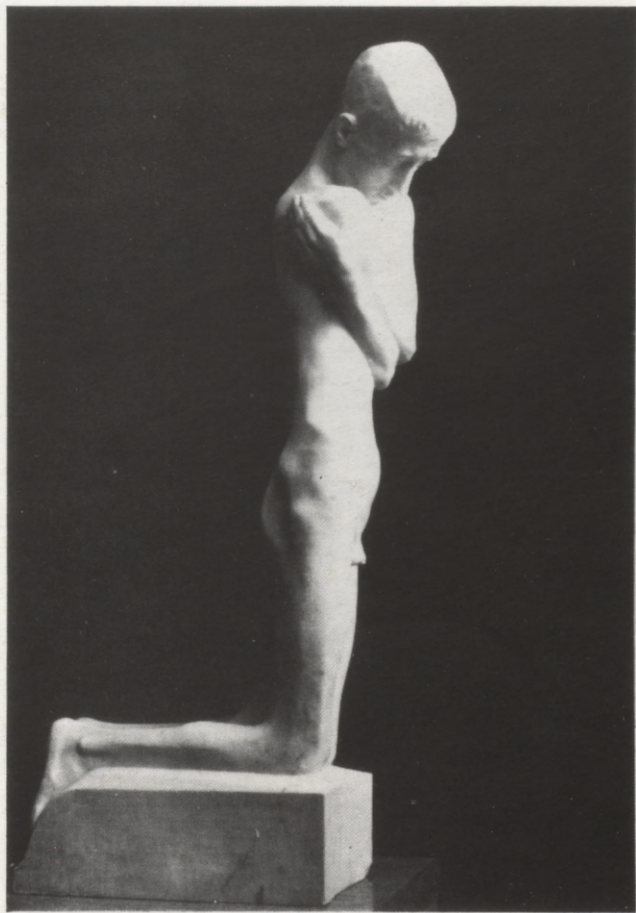

11. Ž.Delvijs. *Gaismas eņģelis*. 1894

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

94 15.3P8

⇐

12. Dž.Ensors. Savādās maskas. 1892

13. Ž.Mins. Ceļos no meties zēns. 1896

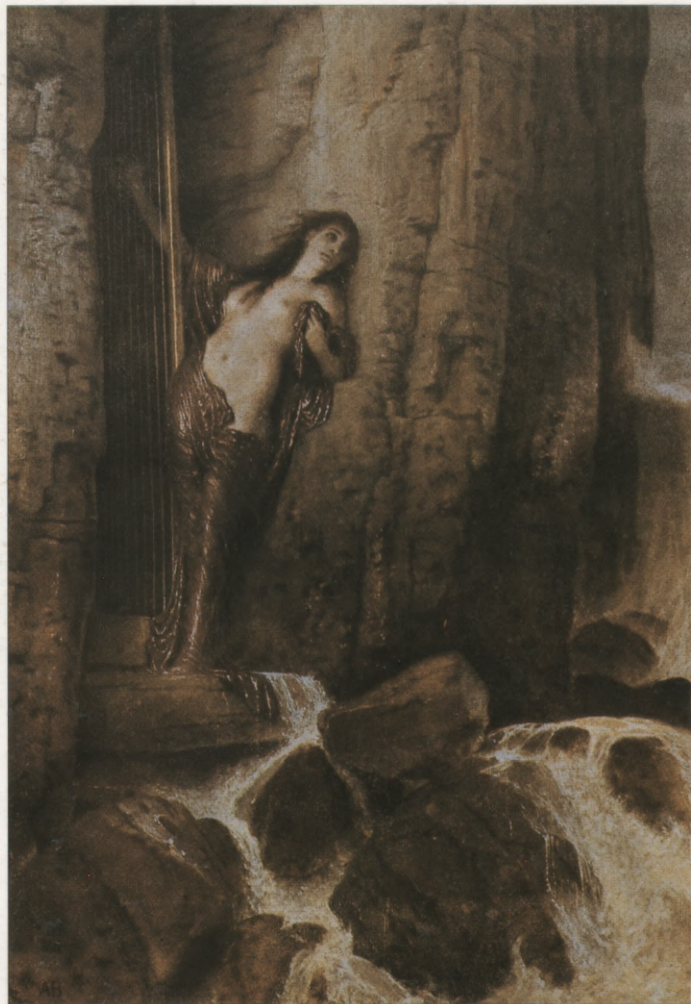
14. J. Torops. *Trīs ligavas*. 1893

15. J.Torns—Prikers. Noņemšana no krusta. 1892

16. A. Bēklins. Nāves sala. 1880

17. A. Bēklins. Jūras
bangas. 1879

18. F.Hodlers. Izraudzītais. 1893—1894

19. F.fon Štuks. Jutek-
liba. Ap 1891

20. M.Klingers. Zilā stunda. 1890

21. M.Klingers. Mirusi māte. No cikla "Par nāvi". II. 1898

22. G.Klimts. Judite II (Salome). 1909

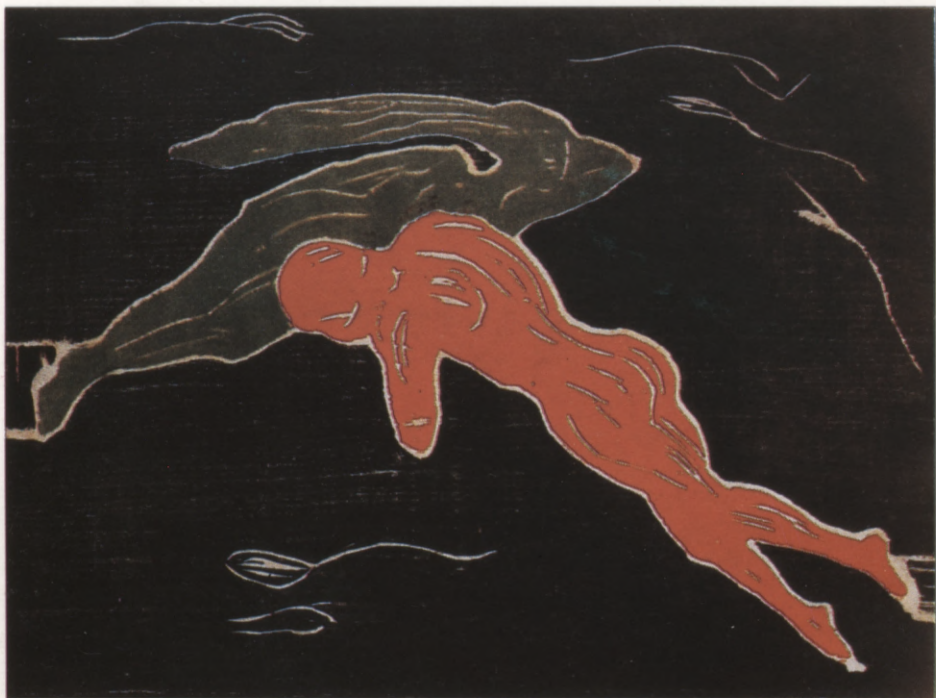
23. G.Klimts. *Piepildījums*. 1905—1909

24. Dž.Segantīni. Amors pie dzīves avota. 1896

25. E.Munks. Dzīves dejas. 1899—1900

26. E.Munks. *Tikšanās Visumā*. 1899

27. M.K.Čurļonis. *Zvaigžņu sonāte. Andante*. 1908 ⇨

28. M.K.Čurjonis. *Rekss*.
1909

29. M.Vrubels. *Princese
gulbis*. 1900

30. J. Rozentāls. Kārdinā-
šana. 1913

31. R.Pärle. Kuği. 1915—1917

32. T. Ūders. Lācis un meitene. Ap 1910

jautājumiem un konkrētā cilvēka rūpēm, nedienām, darbam un ikdienas plūdumam, nevis vizuālās realitātes nejaušībām, bet mūžīgām un vispārcilvēciskām tēmām, tai bija jāvēstī par dzīvi un nāvi, par cilvēka liktenīgām kaislībām un tieksmēm, par grēkiem un svētumu, par cilvēka bioloģisko attīstību un emocijām (bailēm, vilšanos, cerībām), par cilvēka un dabas attiecībām, tās mūžīgajiem procesiem, gadalaiku un dienas laiku cikliem. Aiziešana no ikdienas realitātes bija iespējama arī, pievēršoties tradicionāliem mītiem, leģendām, izmantojot reliģiskus sižetus un tēlus, bet traktējot tos atbilstoši simboliskās daudznozīmības koncepcijai. Mitoloģiskās ieceres papildināja pašradīti fantastiski veidojumi, brīnumainu parādību, vīziju un sapņu tēli. Tika izmantoti arī no sava laika īstenības paņemti motīvi, ja ar to palīdzību bija iespējams paust simbolisko ideju un radīt mīklainības noskaņu. Vienmēr bija jānorāda, ka pasaulē ir kaut kas vairāk par ikdienišķo un ar prātu aptveramo, reizē piepildot ar mākslas palīdzību vēlmes pēc neparastā un pārreālā.

16., 24. att.

25. att.

6., 8., 20. att.

1., 2., 5., 15. att.

Simbolistu tēlu raksturs un darbu emocionālais tonis variējās. Noraidot racionālistisku skaidrību un sabiedriskā progresā apziņu, simbolisti bieži kultivēja un puda pesimistisku un drūmi mistisku pasaules izjūtu, kas izpaudās kā "gadsimta beigu" (fin de siècle) vai dekadences, t. i., eiropēiskās civilizācijas un kultūras norieta, pagrimuma apjauta. Simbolistus interesēja briesmīgais, draudošais, pataloģiskais, ļauno (sātanisko, dēmonisko) spēku iemiesojumi. Erotika un seksualitāte, jutekliskais skaistums un pievilcība saistījās ar slimīgo, perverso, iznīcību nesošo. Raksturīgi šai ziņā bija simbolistiem tipiskie liktenīgās sievietes — pavedējas un posta nesējas tēli dažādās mitoloģiskās variācijās (sfinksa, Ieva, Salome, himēra, Medūza u. c.). Par

9., 10., 21. att.

19. att.

22., 30. att.

6., 8. att.

līdzsvarojošu pretmetu kļuva sacerēta un izsapņota paradziski gaiša, laimīga un harmoniska pasaule, ko piepildīja idealizētas būtnes.

Simbolistu kompozīcijās cilvēku tēli un fantastiskas radības eksistēja un darbojās gan arhitektoniskā, gan ainaviskā vidē, kuras konkrēti motīvi (celtņu formas un ornamentācija, kalni, ūdeņi, birzis, mākoņainas vai gaišas debesis) bija nepieciešami simbolisko nozīmju izteicēji un noskaņu veidotāji.

Simbolistu mākslā objekti, kas norādīja uz kādām abstraktām un neskaidrām idejām, paši par sevi varēja būt tēloti ar dažādu abstrahēšanās pakāpi — gan tradicionāli naturālistiski, gan ievērojot gadsimta beigu Rietumu mākslas vispārējās attīstības tendenci, nosacītāk un vispārinātāk, fiksējot tikai atsevišķas objektu pazīmes. Šai ziņā simbolisms bija gan konservatīvs, gan tam laikam moderns virziens. Mākslinieciskie izteiksmes līdzekļi (kompozicionālā uzbūve, telpiskā organizācija, apjomu modelējums, līnija, gaismēnas, krāsu, faktūras efekti) tika vispirms izmantoti, lai sugestētu idejas, radītu noskaņas un veidotu fantastiskas pasaules ainas. Tēloto objektu dabiskie samēri un proporcijas tika mainītas, krāsas un gaismas kļuva pašvērtīgi spožas vai blāvas. No tiešiem tēlojuma uzdevumiem neatkarīgi formāli efekti un dekoratīvisms, kas gadsimta beigās arvien pastiprinājās, gan ienāca simbolistu kompozīcijās, bet tas nebija virzieniski obligāts. Formāli stilistiskas vienības nebija, šai ziņā simbolisms kā konkrētu mākslinieku un grupu radīts vēsturisks virziens bija plurāls, pat eklektisks. Simbolistu darbos tēlojums varēja būt telpisks, ar vienmērīgi izmodelētiem un noslēgtiem apjomiem, bet tikpat labi tas varēja būt arī lineārs, plaknisks, dekoratīvistiski stilizējošs un ornamentāls. Pēdējā gadījumā simbolisms bija īpaši cieši saistīts ar jūgend-

2., 17. att.

7., 8., 22. att.

stilu un saplūda ar to. Simbolisti lietoja visus tālaika mākslas tehniskos līdzekļus un veidus, darinot eļļas gleznas, akvareļus, pasteļus, zīmējumus un estampus, tēlniecības darbus, dekoratīvās mākslas kompozīcijas.

Francijā, kur 19. gs. 80. gados literātu un publicistu vidē izkristalizējās simbolisma koncepcija, šī virziena principus pieņēma un realizēja daļa jaunākās paaudzes mākslinieku, kuru patstāvīgā darbība veidojās kā impresionisma noliegums. Līdz ar to mākslas dzīves priekšplānā izvirzījās tie vecāko paaudžu gleznotāji, kuri jau agrāk uz klasicisma un romantisma tradīcijas pamata bija radījuši savus individuālos simbolisma variantus. Tāds bija Gistavs Moro (1826.—1898), kas jau sākot ar 19. gs. 60. gadiem, sacerēja vizionārās antīkās mitoloģijas un Bībeles ainas ar idealizētām kailfigūrām, austrumnieciski ornamentētiem tērpiem, krāšņu arhitektūru un stāvām klintīm. Dekoratīvāks bija tās pašas paaudzes simbolists neoklasists Pjērs Pivī de Šavāns (1824—1898), kas aizpildīja daudzus sabiedrisko ēku sienas ar monumentālām kompozīcijām. Jaunākās paaudzes simbolists Odilons Redons (1840—1916) savos zīmējumos, litogrāfijās, gleznās sasniedza lielāku iztēles atraisītību un spēja radīt paradoksālus motīvu savienojumus; formālā ziņā viņa māksla bija mazāk tradicionāla. Ar simbolistiem literātiem cieši saistīts bija Pols Gogēns (1848—1903), kura Bretaņas un vēlākos eksotiskajos Polinēzijas tēlojumos bija būtisks simbolisma elements. Simbolisma ideoloģija un estētika noteica vismaz daļēji grupējuma "Les Nabis" gleznotāju un grafiķu darbību 19. gs. 90. gados un 20. gs. sākumā. Šai ziņā nabistu lokā ar reliģisku vai mitoloģisku sižetu kompozīcijām, klasicistiskās formas un jūgendstila dekorativitātes sintēzi īpaši izcēlās Moriss Denī (1870—1943). Simbolistu grupa veidojās biedrības

1.,2.att.

6.att.

3.,4.,5.att.

7.att.

8.att.

"Roze un krusts" izstādēs 19. gs. 90. gados Parīzē. Šis biedrības garīgais līderis bija ekstravagantais literāts Žozefēns Peladāns, bet ekspozīcijās piedalījās gan franču, gan citu tautību mākslinieki. Lietojot impresionistisku formu, cilvēka kaislības un psiholoģiskos stāvokļus simbolisku vispārinājumu garā atveidoja ietekmīgais un plaši pazīstamais tēlnieks Ogists Rodēns (1840—1917).

9.att.

Gadsimtu mijā simbolisms attīstījās arī franču skolai radniecīgajā beļģu mākslā. Te minams Gistava Moro un angļu prerafaelītu sekotājs Fernāns Knopfs (1858—1921), efektīgu demonoloģisku un fantastisku tēlu radītājs Žans Delvijs (1867—1953), kas iekļāvās biedrībā "Roze un krusts". Modernismam tuvāks bija Džeimss Ensors (1860—1949), kas deformējoši un daudzkrāsaini gleznoja groteskas maskas un skeletus. Tēlnieks Žoržs Mins (1866—1941) simbolistisko pesimismu pauda, attēlojot trauslu pusaudžu paslaidinātus stāvus. Holandieši Jans Torops (1858—1928) un Johans Tornis Prikers (1868—1932) simbolisma vēstījumu ietvēra jūgendstila ritmā veidotās plāknēs un līnijās. Viens no spilgtākajiem un savā laikā populārākajiem simbolisma aizsācējiem bija šveiciešu gleznotājs Arnolds Bēklins (1827—1901), kas ainaviskā telpā iesaistīja ķermeniski apjaušamas antīko mītu būtnes vai apdziedāja "mirušo salas" skaistumu. Vēl viena ievērojama šveicieša Ferdinanda Hodlera (1853—1918) monumentāli dekoratīvajos gleznojumos un stājgleznās simbolika savienojās ar t.s. paralēlismu — uzsvērtu tēloto objektu ritmizāciju.

10.att.

11.att.

12.att.

13.att.

14.att.

15.att.

16., 17.att.

18.att.

Vācijā simbolisms nostiprinājās ap 1900. gadu. Ar jutekliski atraktīviem fantastiskiem un erotiskiem tēliem plašas publikas atzinību guva Arnolda Bēklina sekotājs Minhenes gleznotājs Francs fon Štuks (1863—1928). Saturiski un formāli sarežģītāks

19.att.

- bija Leipcigas grafiķis, gleznotājs un tēlnieks Makss Klingers (1857—1920), kas apceres par cilvēka kaislībām, nāvi, muzikālās paralēles, kristietisma un antīko mītu sižetus risināja naturālistiski detalizētās un reizē dekoratīvās kompozicijās. 20.,21.att.
- Dekoratīvismu vēl vairāk kāpināja austriešu skolas simbolists Gustavs Klimts (1862—1918), kas virzienam raksturīgos fatālos un erotiskos tēlus pārvērta par abstraktu ornamentāciju. 22.,23.att.
- Eiropisko simbolismu sākumā ietekmēja 19. gs. otrajā pusē retrospektīvā angļu prerafaelītu kustība, kuras vēlīnais pārstāvis Edvards Kolijs Bērnš-Džonss (1833—1898) ar savām renesanses garā stilizētajām liriskajām pasaku ainām faktiski iekļāvās apskatāmajā virzienā. Izmantojot Alpu dabas motīvus, simbolismam pievērsās pazīstamais itāļu gleznotājs Džovanni Segantīni (1858—1899). 24.att.
- Simbolisms bija izplatījies arī Ziemeļeiropā un Austrumeiropā. Savdabīgu ekspresīvi vienkāršota tēlojuma koncepciju realizēja slavenais norvēģu gleznotājs Edvards Munks (1863—1944), kas simboliskās tēmas (dzīve un nāve, mīlestība, eksistenciālās bailes u.c.) saskatīja sava laika reālijās, cilvēku attiecībās, pilsētnieciskā vidē un ziemeļu balto nakšu ainavā. 25.,26.att.
- Daži simbolisma lokāli un individuāli varianti sastopami Polijā (Staņislavs Višpjaņskis), Čehijā (Jans Preislers), Krievijā (Mihaīls Vrubels). No Baltijas simbolistiem starptautisku slavu ieguva lietuviešu komponists un gleznotājs Mikolajus Konstantīns Čurļonis (1875—1911), kura izteikti fantastiskās kosmiskās telpas, spīdekļi, panorāmisku ūdeņu, klinšu, arhitektonisku struktūru u.c. motīvu vīzijas radās kā muzikāli asociatīvs tēlojums. 29.att.
- Latvijas un latviešu mākslā simbolisms radās līdz ar pulciņa "Rūķis" darbību, kad vecā akadēmisma un 19. gs. vidus reālisma tradīcijas zaudēja savu nozīmi un bija iespējama 27.,28.att.

simboliska rakstura reakcija uz to. Janis Rozentāls rakstīja: "...mūsu "lielā ilgošanās", mūsu sapņi un slāpes pēc pārdabīgā, neikdienišķā diženuma un skaistuma bija palikuši novārtā, dzenoties pēc vairāk reālām mantām." [Latvijā simbolisms neveidojās kā viengabalains virziens, bet simbolisma tēmas, tēli un noskaņas atrodamas samērā bieži gadsimta mijas gleznotāju, grafiķu un tēlnieku darbos — gan kā vispāreuropeiskā simbolisma varianti, gan kā folkloristiski mitoloģisku sižetu traktējums nacionālā romantisma garā, gan kā individuāli subjektīva fantastika. Sevišķi daudz simbolistiskas kompozīcijas ir darinājis Janis Rozentāls (1866—1916; dažādi varianti gleznām "Nāves eņģelis", "Arkādija", "Kārdināšana", "Ieva", dekoratīvas kompozīcijas Rīgas Latviešu biedrības namam u.c.). Simbolismam tipiska fantastika un pasakainība atrodama arī jaunāku latviešu gleznotāju mākslā, īpaši Rūdolfa Pērles (1875—1917) neoromantiskajās ainavās ar klintīm, ūdeņiem, burukuģiem, tumšajām debesīm un spīdekļiem. Dažkārt simbolisma estētikai atbilstošas kompozīcijas gleznoja Voldemārs Matvejs (1877—1914) un Pēteris Krastiņš (1882—1943). Tas pats sakāms par stipri atšķirīgiem grafiķiem — Rihardu Zariņu (1869—1939), kura daiļrade saistīta ar vācu romantisma tradīcijām, un grafiķi un gleznotāju Teodoru Ūderu (1868—1915), kas parasti savus vispārīnājumus tiecās īstenot reālistiskās zemnieku, zvejnieku figūrās saskaņā ar "reālā simbolisma" principu, bet neatteicās arī no folkloristiskiem tēliem. Tos reizēm izmantoja tēlnieks Gustavs Šķilters (1874—1954), kas gan biežāk turējās pie rodēnisma tradīcijas, ar figūru pōzām un kustībām reprezentējot psiholoģiskus stāvokļus (izmisumu, ilgas, domīgumu).

Simbolisms kā noteikts vēsturisks virziens 20. gs. sākumā

30.att.

31.att.

32.att.

pakāpeniski apsīka. Laikā, kad Rietumu modernās mākslas virzītāji arvien vairāk estetizēja abstraktās formas un krāsas, kad nozīmīgāka kļuva spontāna pašizteiksme vai racionāla kompozīciju konstruēšana, bet tradicionālākie jaunreālisti vai klasicisti iztika bez mistiskiem satura "padziļinājumiem", simbolisms zaudēja savu aktualitāti. Tas gan saglabājās kā izdziestoša tradīcija atsevišķu modernistu darbos 20. gs.sākumā (piemēram, agrīnajā ekspresionismā) un uz laiku atdzima kā inspirācijas avots metafiziskās glezniecības un sirreālisma uzplaukuma gados. Simbolistu fantāzijas bija radniecīgas sirreālistu iracionālajām, šķietami alogiskajām tēloto objektu kombinācijām. Interese par pusaizmirsto simbolismu pastiprinājās pēdējos gadu desmitos, kad mūsdienu mākslas tēlainības un izteiksmes līdzekļu diapazons tapa īpaši plašs un daudzveidīgs un netiešo vēstījumu, asociatīvu motīvu virknējumu un komplikētu subjektīvo ideju paušanu kļuva par vispārpieņemtu mākslinieciskās izteiksmības sastāvdaļu.

Literatūra: *Lehmann A.* The Symbolist Aesthetic in France. Oxford, 1950; *Hofstätter H.H.* Symbolismus und die Kunst der Jahrhundertwende. Köln, 1965; *Hamann R., Hermand J.* Stilkunst um 1900. Berlin, 1967; *Jullian P.* Idealistes et symbolistes. Paris, 1973; *Gerhardus N., Gerhardus D.* Symbolismus und Jugendstil. Freiburg—Wien, 1977; *Delevoy R.L.* Symbolists and Symbolism. London, 1978; *Goldwater R.* Symbolism. London, 1979.

Eduards Kļaviņš

SIMBOLISMS

Grāmatā aplūkots simbolisms kā vēsturisks virziens Eiropas mākslā 19. gs. beigās — 20. gs. sākumā. Izdevumā sniegti virziena rašanās cēloņi, tā būtība, ievērojamāko pārstāvju daiļrades raksturojums, virziena izplatība un īpatnības Latvijas mākslā.

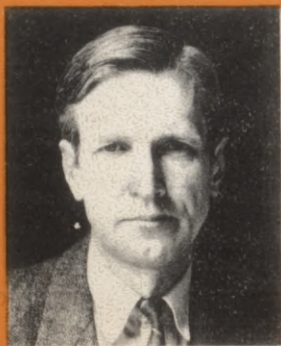
Izdevniecības licence nr. 2—0380. Pasūt. nr. 301 . Līgumcena. Izdevniecība "Latvijas enciklopēdija", LV 1018, Rīgā, Maskavas ielā 68. Iespiesta r/a "Latvijas karte", LV 1004, Rīgā, O.Vācieša ielā 43.

lg 4.50

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304089460

Izdevuma autors Eduards Kļaviņš ir mākslas zinātnieks. Dzimis 1937. gada 23. septembrī Ļeņingradā. 1962. gadā beidzis I.Repina Ļeņingradas Glezniecības, tēlniecības un arhitektūras institūta Mākslas vēstures un teorijas nodaļu. Mākslas zinātņu kandidāts (1977), doktors (1992). Kopš 1962. gada strādā Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures un teorijas nodaļā, kur lasa lekciju kursu par Rietumu tēlotāju mākslu un arhitektūru 17. – 20. gadsimtā; profesors (kopš 1992). Publicējis daudzus mācību līdzekļus, kā arī rakstus republikas presē.

Tuvākajā laikā izdevniecība laidīs klajā šādus izdevumus:

POSTIMPRESIONISMS

JŪGENDSTILS

FOVISMS

KUBISMS

FUTŪRISMS

EKSPRESIONISMS

SIRREĀLISMS

ABSTRAKCIONISMS

FUNKCIONĀLISMS

"LATVIJAS ENCIKLOPĒDIJA"

LV-1018, Rīga, Maskavas ielā 68